

2. Екологічна безпека Вінниччини. Монографія. /За заг. ред. Олександра Мудрака. – Вінниця: ВАТ “Міська друкарня” – 2008. – 456 с.
3. Екологічний паспорт Вінницької області Вінниця 2018. – 102 с.

УДК [373.2.091.214:57.081.1](100:477)

Слободянюк Наталія Юріївна, магістр спеціальності “Дошкільна освіта”
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Науковий керівник: **Присяжнюк Л.А.** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ МІЖНАРОДНОЇ ПРОГРАМИ GLOBE В ОРГАНІЗАЦІЇ ФЕНОЛОГІЧНИХ СПОСТЕРЕЖЕНЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. У статті актуалізується проблема формування у дітей старшого дошкільного віку основ екологічної свідомості засобами фенологічних спостережень. Автором розкрито суть поняття “екологічна свідомість”, з’ясовано роль спостережень за сезонними змінами у природі в розвитку екологічного мислення дошкільників. Увагу сфокусовано на можливостях міжнародної науково-освітньої програми GLOBE для організації фенологічних спостережень в умовах закладу дошкільної освіти.

Ключові слова: екологічна свідомість, фенологічні спостереження, діти старшого дошкільного віку, міжнародна програма GLOBE.

Summary. In the article the problem of formation of the basics of ecological consciousness by means of phenological observations is actualized in the article. The author describes the concept of "ecological consciousness", clarifies the role of observations of seasonal changes in nature in the development of environmental thinking of preschoolers. The attention is focused on the possibilities of the international scientific-educational program GLOBE for the organization of phenological observations in the conditions of the institution of preschool education.

Key words: environmental awareness, phenological observations, older preschool children, international GLOBE program.

Взаємозв’язок людини з природою нині перебуває у фокусі уваги усієї людської спільноти. Політика багатьох держав спрямована на гармонізацію стосунків між природою і суспільством. Цілком очевидно, що тільки та діяльність людей, яка відбувається на основі глибокого розуміння законів природи й усвідомлення того, що людина – її частина, може врятувати планету. Розв’язання екологічних проблем вбачається не лише у реальних заходах із збереження природного довкілля від забруднення, а й в екологізації свідомості людей, формуванні у них екологічної культури. Таку роботу слід розпочинати з раннього дитинства і продовжувати у дорослому віці.

Екологічна свідомість є одним із ключових понять екологічної психології, що означає вищий рівень відображення довкілля та внутрішнього світу людини, саморегуляцію даного відображення й усвідомлення місця і ролі людини у навколишньому світі. Екологічна свідомість просякнута екологічним змістом і є сукупністю екологічних уявлень, які формують суб’єктивне ставлення людини передусім до природного довкілля [2].

У численних наукових дослідженнях (Г. Акопов, Н. Бірюков, Е. Гірусов, С. Дерябо, М. Дробноход, Т. Іванова, Б. Мукушев, Л. Сидоренко, Г. Тарасенко, О. Чердимова, С. Шмалей, В. Ясвін та ін.) розкривається сутність означеного поняття. Зокрема, Е. Гірусов екологічну свідомість розуміє як сукупність поглядів, теорій, емоцій, що відображають проблеми співвідношення суспільства і природи в контексті оптимального їх вирішення відповідно до конкретних соціальних і природних можливостей. Для того, щоб у людини відбулося становлення екологічної свідомості, за словами ученого, необхідна така перебудова поглядів і уявлень, коли засвоєні нею моральні норми стануть одночасно нормами її поведінки по відношенню до природи [6].

Зрозуміло, що основи екологічної свідомості особистості закладаються з дитинства, а тому винятково важливу роль у цьому процесі відіграє система дошкільної освіти. Насамперед це зумовлено тим, що перші роки життя людини є найбільш сприятливими для розвитку переконань і цінностей, які визначатимуть її етичну та моральну поведінку протягом усього життя. Психологами доведено, що коли перед людиною у дорослому віці постають певні виклики, які вимагають важливих рішень, сформовані у дошкільному дитинстві цінності впливатимуть на прийняття цих рішень, керуватимуть її реакціями і поведінкою.

Згідно із сучасними психологічними уявленнями у дітей перших семи років життя мислення є наочно-дієвим і наочно-образним. Отже, педагогічний процес в дитячому садку, в основному, повинен будуватися на наочних і практичних методах. Для того, щоб формування основ екологічної свідомості було ефективним, в роботі з дітьми необхідно приділяти особливу увагу проведенню спостережень за об'єктами і явищами живої і неживої природи [3].

Зауважимо, що спостереження у закладі дошкільної освіти, як правило, будуються з урахуванням принципу сезонності. Серед них особливу нішу займають *фенологічні спостереження*, основне призначення яких – сформувати у дошкільників уявлення про закономірності росту і розвитку всього живого, залежність стану живих організмів від сезонно мінливих чинників зовнішнього середовища. Такі спостереження озброюють дітей знаннями про терміни (календарні дати) настання конкретних сезонних явищ та фактори, що їх спричиняють.

Великі можливості в організації фенологічних спостережень у закладі дошкільної освіти, на нашу думку, надає міжнародна науково-освітня програма GLOBE (Global Learning and Observations to Benefit the Environment), участь в якій беруть учні, студенти, педагоги, науковці, громадськість усього світу. Вони залучаються до збору фенологічних даних зі всіх куточків нашої планети, за результатами інтерпретації здійснюють прогнозування екологічної ситуації у планетарному вимірі. Місія програми вбачається у сприянні викладанню і вивченню науки, формуванню наукового світогляду, екологічного мислення, підтримці дослідництва та наукових відкриттів [7].

GLOBE забезпечує різні за рівнем міждисциплінарні заходи та дослідження атмосфери, біосфери, гідросфери та ґрунту, розроблені науковою спільнотою та схвалені педагогами. Програма діє на підставі укладених

міжнародних угод між урядом США (країни-розробника програми) та урядами країн-партнерів, до яких належить й Україна (нині зареєстровано 122 країни-учасниці програми). У нашій державі у ній беруть участь понад 400 закладів загальної середньої, позашкільної, вищої освіти з різних міст України. І хоча досвіду участі закладів дошкільної освіти допоки не зафіксовано з огляду на вікові особливості дітей, вважаємо, що ця програма розкриває широкі можливості й для цієї освітньої ланки. Особливої актуальності використання програми набуває для дітей старшого дошкільного віку, які готуються до систематичного навчання у школі.

Зокрема, з метою пропедевтики такої роботи та налагодження системи у проведенні фенологічних спостережень старших дошкільників доцільно послуговуватися пропонованими в межах програми методичними рекомендаціями, зокрема, їх адаптованою для України версією [6].

Вони містять поради щодо вибору ділянки та об'єктів для спостережень за сезонними змінами у природі, покрокові інструкції щодо їх організації та збору даних, детальну інформацію про фенологічні фази у житті рослин тощо. Послуговуючись ними, вихователь може організувати системну пізнавальну діяльність дошкільників дослідницького характеру зі збору даних у період різних фенологічних фаз (н-д, поява бруньок та розвиток листя, зміна кольору листків дерев восени, їх обпадання тощо) без подальшого введення їх безпосередньо у базу даних програми GLOBE. Така робота дає поштовх для подальших досліджень малих “науковців”, які можуть шукати відповіді на питання: як температура повітря впливає на розпукування бруньок? Які дерева першими починають змінювати забарвлення свого листя? Яке дерево першим віщує про настання листопаду? Як опале листя змінює властивості ґрунту? Як сніговий покрив впливає на рослини? та ін.

Організації дослідницької діяльності за результатами спостережень дітей у природі сприяє навчальний блок Elementary GLOBE, розроблений до учнів початкової школи. Він складається із декількох модулів, кожен із яких присвячений певній екологічній проблемі. Досліджуючи їх, діти дізнаються, як аерозолі впливають на якість повітря та чому їх наявність спричинює зміну кольору неба; як змінюється клімат на нашій планеті і до яких наслідків це може призвести; які типи хмар існують і як їх можна описати за допомогою аналогій; як вода, повітря, ґрунт та живі організми взаємодіють у системі Землі та чому усі вони є важливими для нашої планети; чому відбуваються сезонні зміни та як вони впливають на життєдіяльність тварин; які види ґрунтів існують та яке значення вони відіграють у житті рослин і тварин; чому тече струмок і які властивості має вода в ньому. Усі модулі Elementary GLOBE супроводжуються читанням художніх оповідань, що мають наукову основу, проведенням навчальних заходів у межах досліджуваної проблеми, містять наукові пояснення фактів та глосарій для педагога.

У контексті системного підходу до організації освітнього процесу фенологічні спостереження в закладі дошкільної освіти повинні організовуватися в тісному поєднанні з іншими формами роботи. Зокрема, це можуть бути заняття з ознайомлення дітей з природним довкіллям, екскурсії у

природу, заняття за програмою гуртка “Юні фенологи”, робота у фенологічному куточку дитячого садка, участь у заготівлі природної сировини, робота на метеостанції та ін.

Таким чином, проведення у закладі дошкільної освіти фенологічних спостережень за програмою GLOBE закладає основи для дослідницької діяльності дошкільників, допомагає їм глибше зрозуміти закономірності та взаємозв'язки у природі. Під час такої діяльності діти набувають досвіду спостережень за явищами та об'єктами природи, вчать визначати види рослин, встановлювати зв'язок між організмами та середовищем їх існування, аналізувати погоду своєї місцевості, з'ясовувати вплив кліматичних факторів на життєдіяльність живих організмів, виявляти наслідки негативної господарської діяльності людини тощо. Така робота екологізує мислення дитини, спонукає її до вдумливої і виваженої взаємодії з природним довкіллям.

Список використаних джерел

1. Василевська-Островська К., Тарасенко Г. Формування екологічної свідомості молоді в контексті соціалізації // Vin Smart Eco : матеріали I науково-практичної конференції (16-18 травня 2019 року, м. Вінниця, КВНЗ “Вінницька академія неперервної освіти”). – Вінниця : ВАНО, 2019. – С. 373-377.
2. Екологічна свідомість // Енциклопедія сучасної України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=18684
3. Лисенко Н. В. Еко-око : дошкільник пізнає світ природи : навчально- методичний посібник / Н. В. Лисенко. – К. : Слово, 2015. – 352 с.
4. Присяжнюк Л. Збережемо планету для майбутніх поколінь: формування в дошкільників основ екологічної свідомості в контексті стратегії сталого розвитку / Лариса Присяжнюк // Дошкільне виховання. – 2020. – № 2. – С. 3-6.
5. Фенологічні спостереження в рамках програми GLOBE [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nenc.gov.ua/globe/wp-content/uploads/2017/09/GLOBE-Фенологія.pdf>
6. Экология и экономика природопользования / С. Н. Бобылев, Э. В. Гирусов, А. А. Новоселов, Н.В. Чепурных; под ред. Э.В. Гирусова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2010. – 607 с.
7. The GLOBE Program. – Режим доступу : <https://www.globe.gov/>

УДК 373.2

Порада Юлія Вікторівна, магістр спеціальності «Дошкільна освіта» Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка.

Науковий керівник: **Білер О.С.** – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри дошкільної і початкової освіти Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка.

ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. В статті розглянуто вимоги до формування здоров'язбережувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку. На основі цих вимог визначено та проаналізовано принципи організації освітньої діяльності для формування здоров'язбережувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку, окреслено шляхи та особливості реалізації окреслених принципів формування здоров'язбережувальної компетентності.

Ключові слова: здоров'язбережувальної компетентності, вимоги, принципи, діти старшого дошкільного віку.